

Anna Deredas

anna.deredas@uni.lodz.pl

ORCID: 0000-0003-1085-2445

Uniwersytet Łódzki

Wydział Filozoficzno-Historyczny

Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej

MIEJSCE DLA ETNOGRAFII. AKADEMICKI OŚRODEK ETNOGRAFICZNY W PRZESTRZENI MIASTA ŁODZI

THE PLACE FOR ETHNOGRAPHY. AN ACADEMIC ETHNOGRAPHIC CENTER IN THE SPACE OF THE CITY OF ŁÓDŹ

Abstrakt

W artykule przedstawiono historię lokalizacji i przeprowadzek do nowych miejsc obecnego Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Łódzkiego. Omówione zostały jego kolejne siedziby od 1945 r. do dnia dzisiejszego. W tekście wykorzystano zarówno dokumenty archiwalne, jak i wspomnienia pracowników oraz byłych studentów.

Słowa kluczowe

etnografia, etnologia, antropologia kulturowa, Uniwersytet Łódzki, siedziba, przeprowadzka, historia instytucji

Abstract

The article presents the history of location and moving to new places of the current Institute of Ethnology and Cultural Anthropology of the University of Łódź. Its subsequent seats from year 1945 to the present day are discussed. The text uses both archival documents and memories of employees and former students.

Keywords

ethnography, ethnology, cultural anthropology, University of Łódź, seat, relocation, history of the institution

W pierwszych miesiącach 1945 r., jeszcze w trakcie działań wojennych, rektor Wolnej Wszechnicy Polskiej prof. Teodor Vieweger¹ rozpoczął starania o zorganizowanie Państwowego Uniwersytetu w Łodzi (UŁ). W efekcie jego działań już w marcu tego roku, w oparciu o kadre naukową przedwojennych uczelni Wolnej Wszechnicy Polskiej i Uniwersytetu Warszawskiego, rozpoczęto zajęcia na Wydziałach: Humanistycznym, Pedagogicznym, Matematyczno-Przyrodniczym oraz w Studium Pracy Kulturalno-Oświatowej. W ramach Wydziału Humanistycznego wiosną 1945 r. został utworzony Zakład Etnografii, w którym kierownictwo w charakterze zastępcy profesora objęła dr Kazimiera Zawistowicz² (Puś 2020; Nadolski 1970). Od tego momentu nauki etnologiczne zagościły na stałe w strukturze Uniwersytetu Łódzkiego. Pierwotny Zakład Etnografii już w 1952 r. stał się Katedrą Etnografii, by w 1990 r. zostać przemianowanym na Katedrę Etnologii, a w 2005 r. przekształcić się w Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej, pod którą to nazwą funkcjonuje do dnia obecnego.

Komitet Organizacyjny uczelni od samego początku borykał się z trudnościami lokalowymi. Kolejno pozyskiwane budynki nie były w stanie sprostać potrzebom tworzącego się Uniwersytetu. Z tego powodu część zakładów naukowych korzystała z pojedynczych pomieszczeń rozrzuconych po całej Łodzi, niektóre mieściły się w prywatnych mieszkaniach profesorów, inne zajmowały prowizoryczne baraki (Baranowski, Baranowski 1985). Pozyskiwanie budynków i budowa infrastruktury uniwersyteckiej zaprzętały głowy kolejnych rektorów UŁ. I jak słusznie zauważył Wiesław Puś, proces budowy podstaw materialnych uczelni trwał 70 lat i został zakończony symbolicznie w 2015 r. remontem zabytkowego gmachu dawnej Szkoły Zgromadzenia Kupców miasta Łodzi przy ulicy Narutowicza 68. Budynek ten, przeznaczony po remoncie na Rektorat, był jednym z pierwszych pozyskanych przez UŁ po wojnie i właśnie w nim gabinet miał pierwszy rektor UŁ – prof. Tadeusz Kotarbiński³ (Puś 2020). Przez te wszystkie lata etnografia była przenoszona pięć razy.

¹ Teodor Vieweger (1888–1945) – biolog, przed wojną profesor Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie. Brał udział w organizowaniu po wojnie Uniwersytetu Łódzkiego.

² Kazimiera Zawistowicz-Adamska (1897–1984) – profesor etnografii, założycielka Katedry Etnografii UŁ.

³ Tadeusz Kotarbiński (1886–1981) – profesor filozofii, logik, pierwszy rektor Uniwersytetu Łódzkiego.

Plac Wolności 14 (1945 – początek lat pięćdziesiątych)

Pierwsza siedziba Zakładu Etnografii mieściła się na placu Wolności 14. Budynek ten powstał w 1856 r. na potrzeby Szkoły Powiatowej Realnej Niemiecko-Rosyjskiej. W okresie międzywojennym mieścił się w nim Łódzki Magistrat. Po wybuchu II wojny światowej niemieckie władze okupacyjne utworzyły w nim Muzeum Prehistoryczne, do którego trafiły zbiory z istniejącego od 1931 r. Miejskiego Muzeum Etnograficznego. Po wojnie budynek pozostał siedzibą Muzeów Miejskich: Etnograficznego i Prehistorycznego (Kołodziej, Kronenberg 2015). W tym czasie etnografia korzystała, na prawach sublokatora, z gościnności Muzeum Etnograficznego kierowanego przez dr Janinę Krajewską⁴ (Baranowski, Baranowski 1985; Szczerba 2019)⁵. Zajmowała dwa pokoje na trzecim piętrze. W jednym z nich mieściła się sala seminaryjna i biblioteka, w drugim gabinet K. Zawistowicz-Adamskiej oraz pracownia asystencka. Wyposażenie lokalu w odpowiednie meble oraz w pomoce naukowe i dydaktyczne nie było łatwe.

To pani profesor Zawistowicz pojechała do Warszawy i przyjechała, mając w torbie dziesięć tysięcy złotych, które dostała w Warszawie na zakup potrzebnych pomocy dla naszego Zakładu. Za te pieniądze pani Jadwiga Świątkowska⁶ jeździła po antykwiariatach i skupowała książki. Kupione zostały dwa stoły, najpotrzebniejsze krzeselka, chyba maszyna do pisania. (...) Dzięki tym pieniądzązom był taki podstawowy trzon, jak na przykład tzw. Dzieła wszystkie Oskara Kolberga, klasyka jeszcze z XIX wieku, czasopisma „Wisła” i „Lud”, zbiór wiadomości do antropologii krajowej, prace i materiały etnograficzne, takie komplety do czasopism etnograficznych (...) (Kaźmierska, Waniek, Zysiak 2015: 380–381).

Lokal był za mały na potrzeby Zakładu Etnografii, który ze względu na charakter prac badawczych i dydaktycznych powinien posiadać pomieszczenia na pracownię fotograficzną, modelarską, kreślarską oraz podręczne zbiory muzealne.

⁴ Janina Krajewska (1901–1960) – etnografka, założycielka i kierownik Muzeum Miejskiego w Gdyni, dyrektor Muzeum Etnograficznego w Łodzi.

⁵ Wydawało się to całkiem sensownym rozwiązaniem, zważywszy na już przedwojenne powiązanie Miejskiego Muzeum Etnograficznego w Łodzi z etnografią akademicką. Profesor Stanisław Poniatowski, wykładając w Katedrze Etnografii Oddziału Wolnej Wszechnicy Polskiej w Łodzi w latach 1929–1939 etnologię oraz etnografię polski i krajów egzotycznych, korzystał ze zbiorów muzeum (Zakład Etnografii UŁ. ...).

⁶ Jadwiga Chelmińska-Świątkowska (1900–1952) – etnografka, asystentka w Zakładzie Etnografii UŁ.

Tę ostatnią trudność przezwyciężono dzięki ściślejszej współpracy z Muzeum Etnograficznym, dzięki której zbiory muzealne były wykorzystywane w pracy dydaktycznej (Zakład Etnografii UŁ. ...). Pracę w tych warunkach wspomina Bronisława Kopczyńska-Jaworska⁷:

Nie było ustawowego pensum godzin, po prostu pracowało się, ile trzeba, tylko troszkę buntowałyśmy się, gdy pani Profesor⁸ nalegała, żeby biblioteka była dostępna do późnego wieczora (strach było siedzieć na trzecim piętrze ogromnego ciemnego gmaszyska, w którego odległych zakątkach pracowali tylko niekiedy archeologowie) (Kopczyńska-Jaworska 2000: 47–48).

Uniwersytecka 3 (lata pięćdziesiąte – 1960)

Na początku lat pięćdziesiątych Zakład i Katedra Etnografii zostały przeniesione do budynku przy ulicy Uniwersyteckiej 3, którego właścicielem był Uniwersytet Łódzki. Kamienicę tę wybudowano w latach dwudziestych XX w. jako dom nauczycieli Szkoły Zgromadzenia Kupców miasta Łodzi znajdującej się przy ulicy Narutowicza 68⁹ (Szczerba 2019). Po II wojnie światowej razem z gmachem szkoła została przejęta przez tworzącą się uczelnię. Etnografia na trzecim piętrze otrzymała jeden pokój, w którym znajdowały się: biblioteka licząca ok. 2000 tomów, archiwum materiałów terenowych liczące ok. 2200 pozycji inwentarzowych oraz archiwum fotograficzne z ok. 2000 pozycji. W pomieszczeniu tym pracowali asystenci i odbywały się zajęcia ze studentami (Historia Katedry...). Do swojej dyspozycji Katedra Etnografii miała również salę dydaktyczną współdzieloną z Zakładem Historii Sztuki. Ciemnię fotograficzną, z której korzystali różni lokatorzy kamienicy, etnografki urządziły w łazience (Szczerba 2019). Studia w tych warunkach wspomina Krystyna Apanańska-Wódcz: „Na uniwersyteckiej były w amfiladzie trzy czy cztery pokoje, jeden za drugim, z oknami na zewnątrz. I tak się przechodziło. Czasem siedziałyśmy, a ktoś przechodził, bo musiał iść do biblioteki. Tak jakoś nikt nikomu nie przeszkadzał” (EABKJ 15158). Budynek przy ulicy Uniwersyteckiej 3 był przeznaczony przede wszystkim na mieszkania dla pracowników Uniwersytetu, jednak z powodu trudności lokalowych mieściły się tu

⁷ Bronisława Kopczyńska-Jaworska (1924–2016) – profesor etnografii, Kierownik Katedry Etnografii UŁ w latach 1970–1990 oraz Katedry Etnologii UŁ w latach 1990–1994.

⁸ Kazimiera Zawistowicz-Adamska.

⁹ Wtedy ulicy Dzielnej.

także zakłady naukowe. Pomieszczenia, z których od lat pięćdziesiątych korzystał Zakład Etnografii, w 1945 r. zajmował Teodor Vieweger z żoną, następnie od 1945 r. do początku lat pięćdziesiątych Janina Kamińska-Kotarbińska¹⁰ i Tadeusz Kotarbiński. Mieścili się tam Katedry: Historii Filozofii w Polsce oraz Teorii Poznania, Logiki i Metodologii (Szczerba 2019). Natomiast etnografowie przez ścianę sąsiadowali z mieszkającymi również na trzecim piętrze Janem i Krystyną Lutyńskimi¹¹ (do 1958 r.) oraz Krystyną i Józefem Kądzielskimi¹² (od 1958 r.) (Szczerba 2019). Jak wspomina B. Kopczyńska-Jaworska:

(...) my po pewnym czasie dostaliśmy lokal (...) na Uniwersyteckiej 3. Na 4 piętrze był Instytut Socjologiczny, a myśmy na 3 piętrze zajmowali 2 pokoje, a po prawo mieściła się historia sztuki, jeszcze niżej były mieszkania profesorskie. (...) ciągle tam ktoś wyjeżdżał a ktoś inny przyjeżdżał, te mieszkania się zmieniały. Te dwa ostatnie piętra to były zawsze zakłady, tam kątek koło nas też taka statystyka humanistyczna była (...) (AUŁ Wywiad...).

W związku z reaktywacją w roku akademickim 1956/57 zawieszonych w 1950 r. studiów etnograficznych, nastąpiła pilna potrzeba powiększenia zasobu lokalowego Katedry Etnografii o jeden lub dwa pokoje (Potrzeby Katedry Etnografii...). Jednak na zamianę warunków pracy i studiowania etnografki i etnografowie musieli czekać do 1960 r.

Matejki 34 (1960–1981)

Borykający się z brakami lokalowymi Uniwersytet Łódzki podejmował coraz to nowe inwestycje w celu zwiększenia swojego zasobu. Jednym z najważniejszych było wybudowanie i oddanie do użytku w 1960 r. nowoczesnej na owe czasy Biblioteki Uniwersyteckiej¹³ przy ulicy Matejki 34 (Puś 2020). To właśnie ona stała się siedzibą Katedry Etnografii na kolejne 20 lat. Z końcem

¹⁰ Janina Kamińska-Kotarbińska (1901–1997) – filozof i logik, profesor Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1945–1951.

¹¹ Krystyna Lutyńska (1931–2016) – doktor socjologii, w latach 1950–1953 pracowała jako asystent w Instytucie Socjologii UŁ. Jan Lutyński (1921–1988) – socjolog i metodolog, profesor Uniwersytetu Łódzkiego, dyrektor Instytutu Socjologii UŁ.

¹² Krystyna Kądzielska (1929–2018) – historyczka, pracowała w Zakładzie Historii Myśli Społecznej. Józef Kądzielski (1929–1990) – profesor socjologii, pracował w Katedrze Historii Myśli Społecznej i w Zakładzie Historii Czasopiśmiennictwa UŁ.

¹³ Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego (BUŁ).

czerwca 1960 r. etnografia została przeniesiona do (wtedy wydawało się chwilowego) trzypokojowego lokalu na parterze w pawilonie z wejściem od ulicy Narutowicza (Historia Katedry Etnografii...). Zmianę tę w sposób bardzo pozytywny wspominają były studentki etnografii – Ewa Zawiejska i Krystyna Apanańska-Wódcz: „Ten zakład był fajnym zakładem. Po tym, po tym czymś, co mieliśmy tam na tej Uniwersyteckiej, to tam były luksusy absolutne” (EABKJ 15157). „No ale jak już nas przenieśli na Matejki, no to już tam była sala wykładowa, prawdziwa. W prawdzie bez tych tych¹⁴, ale sala wykładowa” (EABKJ 15158). Katedra Etnografii dysponowała salą wykładową wielkości 60 m², biblioteką mającą 52 m² i pokojem seminaryjnym służącym do prac naukowo-technicznych w rozmiarze 24 m². Dodatkowo do dyspozycji miała przestronny hol. Przestrzeń ta pierwotnie była przygotowana dla czytelnicy czasopism, przy której znajdowały się celki do pracy indywidualnej w Bibliotece. Celka numer 38 została przyznana Katedrze Etnografii i stała się gabinetem K. Zawistowicz-Adamskiej, a następnie B. Kopczyńskiej-Jaworskiej i Jadwigi Kucharskiej¹⁵. Druga celka przyznana etnografii, nieposiadająca okna, została przeznaczona na pomieszczenia magazynowe (Pismo od dyrektora BUŁ...). Jak wspomina była studentka Małgosia:

(...) zajęcia odbywały się w siedzibie Biblioteki Uniwersyteckiej, a to była siedziba na parterze, na Matejki. Wchodziło się od Narutowicza. Znaczy można było wchodzić przez Bibliotekę, ale my się tam nie pałtaliśmy. Wchodziło się od Narutowicza i był taki duży hol. (...) W każdym razie był duży hol z szatnią, gdzie wszyscy się gromadzili w tym holu. Potem się wchodziło do małego korytarzyka i do sali wykładowej. Ta sala wykładowa miała te duże okna, które wychodzą, muszą wychodzić, na Narutowicza. Po lewej stronie była taka biblioteka, w której rezydowała ... i sekretariat, pokój asystencki... tam rezydowała pani Zakrzewska¹⁶ oraz pokój dla wykładowców, a wychodziło się z tego pokoju i tam były takie małe celki i to były takie małe pomieszczenia mniej więcej jak moja kuchnia. „Celki” się nazywały i dostawali to profesorowie. Pani profesor¹⁷... Jak więzienie to brzmi, a potem tam weszła Jaworska (EABKJ 15159).

Jednak już w 1962 r., w związku z rozwijającymi się pracami badawczymi oraz powiększającą się liczbą studentów, w odpowiedzi na kwestionariusz

¹⁴ Chodzi o sprzęt audiowizualny.

¹⁵ Jadwiga Kucharska (1922–1995) – profesor etnografii na UŁ.

¹⁶ Teresa Kulesza-Zakrzewska (1926–2016) – etnografka, wieloletni pracownik Katedry Etnografii UŁ.

¹⁷ Kazimiera Zawistowicz-Adamska.

dla Wydziałów Uniwersytetu Łódzkiego K. Zawistowicz-Adamska zgłaszała następujące potrzeby w zakresie pomieszczeń:

Samodzielny lokal dla zakładu w latach 1965–1970: 1 duża sala wykładowa, 1 mniejsza sala wykładowa, 5 gabinetów dla samodzielnych pracowników nauk, 1 pokój asystentów, 1 pomieszczenie księgozbiór, 1 sala seminaryjno-czytelniarna, 1 pokój do prac technicznych i administracyjnych, 1 pomieszczenie na pracownię fotograficzną i filmową (Odpowiedź na Kwestionariusz...).

Potrzeby te nie zostały zaspokojone, na co zapewne wpłynął m.in. fakt zawieszenia w 1964 r. zapisów na etnografię.

Druga połowa lat sześćdziesiątych to też trudny dla Katedry Etnografii czas, ze względu na przejście profesor K. Zawistowicz-Adamskiej na emeryturę i tymczasowy brak kierownika. Przez trzy lata funkcję kuratora pełniła profesor Helena Brodowska¹⁸. Dopiero w 1970 r. sytuacja się ustabilizowała, gdy kierownictwo przejęła B. Kopczyńska-Jaworska, a w 1972 r. przywrócono zapisy na etnografię.

Problemy lokalowe nie tylko nie sprzyjały życiu naukowemu, dydaktycznemu, ale również życiu studenckiemu:

Brak centrum ogniskującego życie studentów etnografii (szczyły lokal Katedry), brak sali (tylko sobota po południu) na spotkania i zebrania studentów, małe kontakty między poszczególnymi latami studiów, w wyniku rozkładu zajęć, który umożliwia zebranie wszystkich studentów w jednym czasie. (...) sprawa powszechnie znanych trudności lokalowych rzutuje nie tylko na trudności związane z układaniem planów zajęć (niektóre zajęcia wprowadzamy do planu już po rozpoczęciu roku akademickiego, kiedy możemy „dostać” wolne sale na innych kierunkach i wydziałach), na brak miejsca na konsultacje i zaliczenia, brak miejsca na samodzielną pracę studentów i pracowników ale również wpływa ujemnie na osłabienie kontaktów zespołu pedagogicznego Katedry ze studentami, co ogranicza jego możliwości oddziaływania wychowawczego (Działalność naukowa...).

Sytuację tę starano się rozwiązać, poszukując dla etnografii nowej, stałej siedziby. Pojawił się pomysł, aby w projektowanym przez władze miasta Łodzi kompleksie budynków muzealnych przy placu Wolności, znaleźć miejsce dla Katedry Etnografii. Miało to mieć dobry wpływ na obie instytucje (polepszenie warunków kształcenia studentów oraz wykorzystanie naukowych możliwości Katedry na potrzeby Muzeum) (Potrzeby lokalowe...). Do realizacji tego zamierzenia jednak nie doszło.

¹⁸ Helena Brodowska-Kubicz (1914–2003) – pedagog, profesor historii UŁ.

W 1979 r. zaproponowano B. Kopczyńskiej-Jaworskiej przeniesienie się do jednego z dwóch lokali. Pierwszy był dotychczasowym miejscem urzędowania Katedry Logiki przy ulicy Narutowicza, okazał się on za mały. W związku z tym został przyznany drugi z proponowanych lokali przy ulicy Piotrkowskiej 48, na pierwszym piętrze, po laboratorium PaLMY¹⁹. Jednakże przeprowadzona ekspertyza stropu wykazała, że jego wytrzymałość była niższa niż przewidywane obciążenie przez bibliotekę i archiwum Katedry. W związku z tym lokal ten nie został przyjęty (Ekspertyza techniczna...). Za małe okazały się również proponowane w kolejnym roku pomieszczenia przy ulicy Armii Ludowej 19²⁰. Dopiero po 20 latach, na mocy zarządzenia Rektora UŁ nr 2/lok. z dnia 30.10.1981 r. Katedra Etnografii otrzymała pomieszczenia na pierwszym i drugim piętrze budynku przy ulicy Jaracza 78. Pomieszczenia na parterze oraz kilka pokoi w budynku parterowym znajdującym się na tej samej posesji otrzymała Katedra Archeologii. Po kolejnych ustaleniach etnografia otrzymała również na parterze pomieszczenie nr 29 przeznaczone na salę wykładową. Od tego czasu przez ponad 30 lat Katedra funkcjonowała w tym budynku, zajmując coraz to większą powierzchnię, w czasie gdy Katedra Archeologii przenosiła się do swoich nowych siedzib.

Jaracza 78 (1981–2012)

Budynek, który otrzymały Katedra Etnografii i Katedra Archeologii powstał na początku XX w. jako fabryka tkanin wełnianych (Kołodziej, Kronenberg 2015). Faktyczna przeprowadzka etnografii nastąpiła w dniach 3 i 4 grudnia 1981 r. W związku z nieotrzymaniem wyspecjalizowanej ekipy z UŁ oraz małymi siłami ludzkimi Katedry, do zakończenia akcji przeprowadzkowej wynajęta została Spółdzielnia „Puchatek” (KE/459/81...). Doktor Marcin Piotrowski, ówczesny pracownik Katedry Etnografii, tak wspomina przeprowadzkę:

Pierwsza przeprowadzka była (...) w grudniu 1981 roku w momencie nastania stanu wojennego. Mieliśmy przewidziane, że (...) z Narutowicza na Jaracza przeniesiemy się przy pomocy również studentów, ale potem studentów nie było, pracowników uniwersytetu też nie było za dużo, żeby to nosić i pamiętam, że

¹⁹ Zespół Opieki Zdrowotnej dla Szkół Wyższych w Łodzi „PaLMA”.

²⁰ Obecnie ulica Polskiej Organizacji Wojskowej.

z profesorem Baranowskim²¹ na własnych barkach, że tak powiem, przenieśliśmy dziesiątki paczek, pakunków i tak dalej, że wspomnę jak na przykład tej wielkości szafę metalową ześmy we dwóch wnosili na piętro, szafę pancerną, i tak dalej. To była ciężka przeprowadzka (EABKJ 15173).

Budynek spełniał wreszcie potrzeby lokalowe etnografii i chociaż w opinii jej kierownika nie wymagał zasadniczego remontu, to z czasem okazało się, że jest wiele prac do zrobienia: stolarskich, ślusarskich, hydraulicznych, elektrotechnicznych, szklarskich i innych (KE/439/81...). Najbardziej uciążliwym problemem było lokalne centralne ogrzewanie, które nie spełniało swojej roli i w budynku często było zwyczajnie za zimno na prowadzenie zajęć. „Od momentu otrzymania lokalu przy ul. Jaracza 78 Katedra dysponowałaby dobrymi warunkami do pracy naukowej i dydaktycznej, gdyby nie stan urządzeń ogrzewczych w budynku (zła instalacja CO, trudności z dogrzaniem gmachu, za mały w stosunku do potrzeb piec CO” (Informacje nt. Katedry Etnografii...). Dopiero w 1990 r. przeprowadzono generalny remont (wymiana instalacji c.o., elektrycznej, malowanie, częściowa zmiana tynków i inne naprawy), co nie przyczyniło się do poprawy wizualnej budynku. „No, starsi studenci to nazywali to kurnikiem, ten stary budynek, (...) to był taki stary, sypiący się trochę jak taka trochę kamienica. Faktycznie, no nie był w najlepszym stanie” – wspomina była studentka A.O. (EABKJ 15187).

Samo wnętrze również nie zachwycało swoim wyglądem. Korytarze były ciemne i dodatkowo ciasne, schody strome, a podłoga wyłożona linoleum, skrzypiąca. Pomimo tych mankamentów studenci, chociaż zdawali sobie sprawę ze stanu technicznego siedziby, wspominają ją z sentymentem. „Wyglądało to po prostu jak byśmy studiowali w skłocie, i byliśmy jak skłotersi (...). Znaczy ja to kochałam bardzo, ale jak sobie teraz o tym myślę, to to wyglądało strasznie” – wspomina była studentka B.K. (EABKJ 15184).

To było bardzo przytulne miejsce i bardzo je wszyscy lubiliśmy, ale oczywiście linoleum, skrzypiące podłogi, no miały swój klimat. No ale myślę, że gdybyśmy się teraz w nim znaleźli, to byśmy naprawdę się załamali warunkami, które tam były. (...) Także było dosyć tak, jak powiedziałem, przytulnie, ale na pewno było to, w świetle dzisiejszych standardów, były to warunki takie no siermiężne. Ławki, krzesła były jeszcze malowane taką farbą olejną. To wszystko odłaziło, odpryski były pewnie – wspomina czasy studenckie doktor Damian Kasprzyk (EABKJ 15182).

²¹ Władysław Baranowski (ur. 1944) – profesor etnografii, od 1994 r. Kierownik Katedry Etnologii UŁ, a w latach 2005–2012 Dyrektor Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej UŁ.

Niezbyt estetyczna przestrzeń dawnej fabryki była osvajania przez pracowników i studentów poprzez różne działania. I tak w 1999 r. z inicjatywy byłej studentki Małgorzaty Golickiej-Jabłońskiej, została odsłonięta tablica upamiętniająca profesor K. Zawistowicz-Adamską. „Z tablicą chodzi o to, że ta społeczność akademicka gdzieś była mojej mamie bardzo bliska. Ja skończyłam etnografię, mama też znała Panią Profesor²². No i tak to sobie wymyśliłyśmy, mamusia chciała, żeby jakoś upamiętnić. No i po śmierci mamy myśmy z Anią to zrobiły (...). I ta tablica wędruje, jest” – wspomina inicjatorka (EABKJ 15159). Tablica została umieszczona w widocznym miejscu, naprzeciwko wejścia, tuż nad schodami. Była studentka – Kamila Szadkowska tak ją wspomina:

Natomiast kojarzę, że u nas w tym budynku wisiała (...), taka kamienna tablica, taka trochę jak z nagrobka, o właśnie... chyba to było o Zawistowicz-Adamskiej właśnie. (...) No, no to to na pewno się wbijało, bo nawet jak ktoś o tym nie mówił na zajęciach, to i tak codziennie się przed, obok tego przychodziło (EABKJ 15165).

W maju 2001 r. w ramach Festiwalu Nauki, Techniki i Sztuki w Łodzi studenci pod opieką doktor Krystyny Piątkowskiej²³ przygotowali happening, podczas którego na podwórku przed siedzibą Katedry Etnologii studenci opowiadali o kulturze, sztuce i cywilizacji, a zaproszeni łódzcy artyści na elewacji budynku tworzyli graffiti. Tak to wydarzenie zapamiętała doktor Aleksandra Krupa-Ławrynowicz, wówczas studentka:

pamiętam, że przy okazji, nie wiem z jakiej to okazji, zrobiliśmy imprezę z Krysią Piątkowską, że któregoś razu zaprosiliśmy grafficiarzy i sami też wzięliśmy się za farby, i zrobiliśmy to na cało. Całą fabrykę pomalowaliśmy, no, pamiętam (EABKJ 15188).

Również B. Kopczyńskiej-Jaworskiej to wydarzenie zapadło w pamięć:

No i jest to graffiti – szalony pomysł naszej młodszej koleżanki, szalenie progresywnej, która przyjaźniła się ze światem sztuki kultury, interesowała się kulturą

²² Kazimiera Zawistowicz-Adamska.

²³ Krystyna Piątkowska – dr etnografii, profesor uczelni, wieloletni pracownik Katedry Etnografii UŁ, Katedry Etnologii UŁ, Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej UŁ.

popularną i wpadła na pomysł, że jak w którymś roku były te Dni Uniwersyteckie, zaprosiła tych pacykarzy, którzy wypacykowali ten budynek (...) (AUŁ Wywiad...).

Jeden z ciemnych korytarzy budynku został oswojony poprzez stworzenie galerii portretów mistrzów etnografii, etnologii i antropologii kulturowej „był korytarz z półką chwały, czyli z portretami wszystkich etnografów z Kazimierzem Moszyńskim i Oskarem Kolbergiem na czele” – wspomina czasy studenckie doktor Karolina Wanda Rutkowska (EABKJ 15204).

W przestrzeni na Jaracza 78, w przeciwieństwie do tej na Matejki 34, znalazło się również miejsce na życie studenckie. Ogrodzony teren przed budynkiem tworzył coś na kształt podwórka z małym parkingiem, gdzie podczas ciepłych dni studenci spędzali czas między zajęciami. Miejsce to służyło również do organizowania różnego rodzaju spotkań i imprez.

Na dziedzińcu był taki ni to tuja ni klomb, już teraz nie pamiętam. W każdym razie coś zielonego, co ubieraliśmy zawsze na Gwiazdkę. Tam też była taka palarnia, tak więc kilka popielniczek i ławki, więc tam też się siadało. Oczywiście siadało się też na parapetach ku uciechu, wiecie, ludzi, którzy mieli zajęcia na przykład i wszystko było słychać – wspomina była studentka Joanna Rembowska (EABKJ 15199).

(...) tu było, taki niski daszek i ten niski daszek U kształt miał, tutaj dwie ławeczki i my na tych dwóch ławeczkach siedzieliśmy. Naprzeciwko siebie wiecie, to to była taka super przestrzeń społeczna, (...) potrafilimy tak być, że no nie wiem kończyliśmy zajęcia trzynasta, tam czterdzieści pięć, a patrzymy jest godzina piętnasta trzydzieści, a my siedzimy i gadamy cały czas, jaramy szlugi, bo się nie możemy rozstać po prostu – wspomina czasy studenckie doktor Alicja Piotrowska (EABKJ 15166).

Tutaj, przy okazji jakichś tam imprez instytutowych grille się działy na tym podwórku. Jakieś tam robiliśmy imprezy w stylu... z cyklu dni otwarte. No to ktoś tam grał na bębnach, ktoś tam strzelał z łuku. Naprawdę, to że to było takie wydzielone podwórko powodowało, że my się tam naprawdę czuliśmy... u siebie. Inna sprawa, że wszyscy wszystko widzieli. Więc to wszystko, to wszystko było podane na talerzu – czasy studenckie wspomina doktor Aleksandra Krupa-Ławrynowicz (EABKJ 15188).

Również we wnętrzu budynku były miejsca sprzyjające integracji studentów: duży stół na parterze, ławka pod tablicą przy wejściu, biblioteka, ksero czy korytarze, na których czekali na zajęcia.

Samo usytuowanie budynku na skrzyżowaniu dwóch ulic, Uniwersyteckiej i Jaracza, dostarczało studentom i pracownikom dodatkowych przeżyć.

(...) kolorytem było to, że teraz, o ile dobrze pamiętam, tak, teraz są tam światła. Natomiast wtedy to skrzyżowanie było absolutnie pozbawione światel i tam się krzyżowały ze sobą jednokierunkowa Jaracza, Kamińskiego i Uniwersytecka, i w zasadzie nie byłoby tygodnia, żeby siedząc na zajęciach nie słychać było jakiegoś wypadku, jakiejś stłuczki, że coś tam coś walnęło na tym skrzyżowaniu. To, to był taki dodatkowy koloryt. W tym momencie, na początku to jeszcze człowiek patrzył, co się dzieje, a później to już wszyscy zobojętnieli (...) – wspomina były student Jarosław Świtalski (EABKJ 15178).

Czas spędzony na Jaracza 78 obfitował w zmiany w samej strukturze Katedry Etnografii, która przekształciła się wtedy w Katedrę Etnologii, a następnie w Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej. Nastąpiła również zmiana w kierownictwie. W 1994 r. na emeryturę odeszła profesor B. Kopczyńska-Jaworska, a kierownikiem Katedry został profesor Władysław Baranowski. Zakończenie jego kierownictwa zbiegło się z przeprowadzką Instytutu. W 2012 r., po sprzedaży budynku przy ulicy Jaracza 78 przez Uniwersytet Łódzki firmie Comarch, Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej został tymczasowo przeniesiony do gmachu Wydziału Fizyki i Informatyki Stosowanej na ulicę Pomorską 149/153. Na nowym miejscu stanowisko dyrektora Instytutu objęła profesor Grażyna Ewa Karpińska.

Moment samej przeprowadzki przypadł na okres sesji letniej, co utrudniało proces dydaktyczny zarówno studentom, jak i wykładowcom. Szczegółowo sytuację te wspomina była studentka M.O.:

pamiętam, bo to było takie dosyć po prostu chore, (...) że w momencie, kiedy się rozpoczynała sesja letnia, to oni nam zaczęli robić przeprowadzkę na zasadzie takiej, że w trakcie sesji miała być zamknięta przez ten czas nasza biblioteka, w trakcie sesji. Prawda? Fajnie. (...) No ale to pamiętam taki ostatni egzamin u profesora Lecha, to było trochę jak ten, jak na przesłuchaniu, bo w jego gabinecie były już tylko dwa krzesła, na podłodze stała lampka i na parapecie chyba czajnik z wodą na herbatę. No, tak że prawie nam po prostu krzesła spod tyłków wyrwali (EABKJ 15162).

Problematyczna okazała się również sytuacja biblioteki, której zasoby postanowiono włączyć do Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego. Skrętnie zbierane od 1945 r. woluminy specjalistycznej literatury miały być rozproszone w BUŁ. Na taką sytuację nie było zgody zarówno pracowników, jak i studentów Instytutu. Przygotowano coś na kształt strajku, protestu, a jednocześnie pożegnania z budynkiem przy Jaracza 78. Studenci wraz z wykładowcami zorganizowali Noc Nauki.

W każdym razie, no były protesty takie dosyć intensywne, no i zrobiliśmy sobie taką etno noc. To była taka tuż przed zakończeniem semestru, jeszcze przed

egzaminami, zrobiliśmy za zezwoleniem władz uczelni etno noc, czyli chyba do dwudziestej pierwszej albo drugiej siedzieliśmy, nie, Boże. Nie, do północy siedzieliśmy. I formalnie uczylimy się do egzaminów, bo formalnie musiało to być w towarzystwie wykładowców. Oczywiście większość wykładowców się stawiała i bardzo dzielnie z nami tutaj, no można powiedzieć, no trochę imprezowali, trochę się faktycznie powtarzało do tych egzaminów. (...) No w każdym razie jakieś tam śpiewanie, warsztaty jakieś tam białych głosów, tu gdzieś na korytarzu ludzie siedzieli (...) i powtarzali pozaeuropejską i podstawy etnografii – wspomina była studentka M.O. (EABKJ 15162).

W efekcie wielogodzinnych rozmów z władzami Wydziału Filozoficzno-Historycznego oraz Uniwersytetu ustalono, że Instytutu zatrzyma swoją bibliotekę, która zostanie co prawda przeniesiona do gmachu BUŁ, ale pozostanie odrębną instytucją z wyodrębnionym księgozbiorem oraz ze swoim dotychczasowym bibliotekarzem²⁴.

Pomorska 149/153 (2012–2016)

W 1974 r. Uniwersytet Łódzki uzyskał od ministerstwa tytuł inwestycyjny na budowę nowoczesnego gmachu Instytutu Fizyki. Jego budowa trwała prawie 10 lat. Gmach został oddany do użytku w końcu 1984 r. (Puś 2020).

W 2012 r. etnologia otrzymała rozproszone pomieszczenia w różnych częściach budynku. Na poziomie pierwszym w budynku A, na antresoli nad biblioteką znajdowały się gabinety wykładowców oraz przestrzeń z dużym stołem, z której mogli korzystać studenci. W korytarzu obok umieszczono sekretariat, gabinet dyrektorski oraz salę seminaryjną. Na drugim poziomie w budynku B znajdowały się pomieszczenia archiwum etnograficznego. Korzystano z sal wykładowych w budynku A na poziomie pierwszym i zerowym. Doktor Sebastian Latocha wspomina, że:

(...) mieliśmy tam bardzo skomplikowaną siedzibę, w tym budynku byliśmy jakoś w rozproszeniu, mieliśmy niby jakieś skrzydło, w którym były pracownie pracowników, adiunktów, profesorów. To była taka przestrzeń, można powiedzieć, że mieszkaliśmy na takim moście, pod którym to mostem była biblioteka Wydziału Fizyki, więc w ogóle musieliśmy tam być strasznie cicho, bo pod nami tam za

²⁴ W 2016 r. biblioteki: Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej UŁ, Instytutu Archeologii UŁ, Instytutu Filozofii UŁ oraz Katedry Historii Sztuki UŁ zostały połączone, w wyniku czego powstała Biblioteka Humanistyczna UŁ.

barierką widać było czytających książki fizyków, więc my musieliśmy na paluszkach chodzić na tym swoim, nie wiem, jak to nazwać, antresoli, piętrze, moście. Sale dydaktyczne były w ogóle w jeszcze innej części tego budynku, archiwum etnograficzne było w jeszcze innej części tego budynku, (...) jak dzieci we mgle się tam poruszaliśmy na początku, sklepik był gdzieś w piwnicach, gdzie można było kupić sobie Prince Polo (EABKJ 15167).

Nowe miejsce budziło wiele emocji. Gmach Wydziału Fizyki i Informatyki Stosowanej pod względem estetycznym spełniał wszystkie standardy nowoczesnego budynku dydaktycznego. Jednakże studenci wspominają atmosferę w nim panującą jako niesprzyjającą:

Te sale już były zimne, wicie, już nie było tego naszego takiego grajdołka, trochę może i brzydkiego, i obdrapanego, ale naszego, w którym, w którym było nam ciepło i tak dobrze na serduszkach. A przenieśli nas tam, gdzie nie czuliśmy się dobrze, gdzie nie czuliśmy się na miejscu, gdzie oni nas też nie chcieli. (...) A tam no było zimno, przestronnie, i tak, mieliśmy dużo miejsca i wszystko, ale co chwila nas uciszano, bo jeszcze to było tak, że jakby nasze sale i pokoje wykładowców były wokół takiej dziury, a tam pod nami była biblioteka (...) No i to było totalnie bez sensu, bo myśmy nawet nie mogli słowa zamienić, bo zaraz były awantury, że im przeszkadzamy. No to... Zrobiliśmy Wigilię, to też później się czepiali. A jak ubraliśmy choinkę, to mówili, że im igły sypie – wspomina była studentka Anna Sitarek (EABKJ 15161).

(...) mimo że ten budynek był, jeśli chodzi o jakość, to w ogóle niebo a ziemia w stosunku do tego na Jaracza i mimo że był naprawdę no taki po prostu... nie mówię, że wow, ale był po prostu nowy, odświeżony i nie miało się poczucia, że zaraz coś mi się przyklei do łokcia albo że się pozabijamy w tym tłumie, to ja miałam poczucie i chyba każdy tak miał, że my się w tej przestrzeni kompletnie nie odnaleźliśmy jako znajomi i nie było już takiego ducha etnologii wśród nas. (...) my się tam przenieśliśmy i wszystko było nowiutkie, idealne, sterylne, poustawiane co do centymetra, ale ani nie było żadnej... w sensie, że na etno starym to było tak, że jak się gdzieś weszło, to było może i brudno, ale widać było, że dwadzieścia lat temu ktoś tutaj powiesił jakiś tam obrazek z jakichś badań, a tutaj ktoś jakieś zdjęcie z czegoś i to były takie wspomnienia, które były nie nasze, ale one po prostu... czuło się, że jest się w jakimś miejscu, gdzie jest jakaś ciągłość, taka pokoleniowa w tej danej kwestii, czyli etnologii – wspomina była studentka Kamila Szadkowska (EABKJ 15165).

Przenosiny te miały także swoich entuzjastów. Jak wspomina dr hab. Noemi Modnicka:

Mnie łąpnęła ta przeprowadzka i byłam chyba jedyną entuzjastką tej przeprowadzki, bo to się zbiegło z tym, że do mnie zaczęli przyjeżdżać przyjaciele z Niemiec i ja ich oprowadzałam po Łodzi, i przyprowadziłam ich też do Instytutu, i jakby w ich oczach zobaczyłam coś, czego nie pozwalałam sobie zobaczyć, że to jest straszna ruina i straszny obciach. Oni byli trochę w szoku, że to był budynek uniwersytecki. My całe lata mieszkaliśmy w tej nędzy i ludzie mówili, że to ma klimat, a oni byli w szoku. I tak sobie pomyślałam, bo kilka grup wtedy przyjechało i tak zawsze ich oprowadzali, a ja myślałam, ale obciach nie. I jak wtedy powstał ten pomysł, że ten budynek sprzedają i będziemy mieli na fizyce. I jak poszłam na tą fizykę i zobaczyłam te europejskie przestrzenie, wiecie, to nie był szal, to nie było prawo, to nie było jak teraz, nie wiem... A to było europejskie, uładzone przestrzenie, sale z rzutnikami multimedialnymi, przywoite okna, nieosypujące się ściany, ja pomyślałam, że chciałabym tam pracować (EABKJ 15171).

Potem się przenieśli na fizykę, tam było bardzo fajnie. Wszyscy narzekali, a tam było naprawdę w porządku, park był blisko przede wszystkim i to dużo robiło i totalny luz. Można było chodzić, gdzie się chce. (...) No i dlatego ta fizyka mi się podobała. Jak ktoś nas szukał, to nas nie znalazł. Jeszcze był bufet, ten bufet też był w porzo. Tak więc to, tak sobie na spokojnie żyliśmy, na uboczu, nikt nam nic nie truł – wspomina były student Fryderyk Szymczak (EABKJ 15168).

W 2015 r., po przeniesieniu Rektoratu UŁ ze swojej pierwotnej siedziby mieszczącej się na skrzyżowaniu ulic Narutowicza i Lindleya do gmachu przy ulicy Narutowicza 68, były gmach Rektoratu został oddany do użytkowania dwóm Wydziałom – Filozoficzno-Historycznemu (WFH) i Studiów Międzynarodowych i Politologicznych (WSMiP). Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej został do niego przeniesiony, jako do miejsca docelowego, w 2016 r.

Lindleya 3/5 (od 2016 r.)

Gmach ten składa się z dwóch połączonych budynków. Część budynku z wejściem od ulicy Narutowicza powstała w latach 1928–1930 jako biurowiec Zarządu Wodociągów i Kanalizacji. Drugą część z wejściem od ulicy Lindleya wybudowano później i mieściły się w niej agendy władz miejskich (Baranowski, Baranowski 1985). Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych otrzymał pomieszczenia na parterze i pierwszym piętrze w części z wejściem od ulicy Lindleya. Pozostałą przestrzeń zajął Wydział Filozoficzno-Historyczny. W części od ulicy Narutowicza parter i pierwsze piętro zajął

Instytut Archeologii, a drugie piętro Katedra Historii Sztuki²⁵. Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej otrzymał pomieszczenia na drugim piętrze z wejściem od ulicy Lindleya, na trzecim został ulokowany Instytut Filozofii.

Zmianę kolejnej siedziby tak wspomina doktor Marcin Piotrowski: „Przenieśliśmy się tam z Pomorskiej niechętnie, bo wydawało się, że są tam fajne warunki i sympatycznie, ale tu są o wiele lepsze, chyba najlepsze z tych wszystkich kilku miejsc, w których byliśmy” (EABKJ 15173).

Przestrzeń, którą dysponują studenci i pracownicy na Lindleya 3/5, w przeciwieństwie do tej na Pomorskiej 149/153, jest zwarta. Gabinety wykładowców oraz sale wykładowe znajdują się na jednym piętrze wzdłuż holu w kształcie litery „L”. Przestrzeń jest czytelna i ułatwia kontakty interpersonalne. Jednakże generuje inne problemy, o których mówi była studentka Agata Pelska (EABKJ 15181):

Na pewno nasz Instytut cierpi na brak okien na korytarzu oraz brak miejsca, gdzie można usiąść, (...) więc charakterystycznym miejscem na pewno były te złączone stoliki przy klatce schodowej. Bardzo często jedyne miejsce, gdzie można było sobie usiąść i coś popisać, albo z kimś porozmawiać. Więc to na pewno było charakterystyczne (...) (EABKJ 15181).

Rozwiązaniem braku miejsca dla studentów było stworzenie w sali 219 CENTromu, wspólnej przestrzeni wyposażonej w meble, kącik kuchenny, rośliny wprowadzające domową i relaksacyjną atmosferę. Tak o tej przestrzeni i sposobach jej użytkowania opowiadają studentki Lidia Opala (LO) i Monika Kałużna (MK):

LO: Ale też jest bardzo fajny pokój, tak zwany CENTroom, gdzie rzadko odbywają się zajęcia i jest to taka przestrzeń, gdzie można sobie przyjsść, posiedzieć, są jakieś ławki, takie do leżenia czy siedzenia na nich, są poduszki, kocyki, jest ekspres do kawy czy tam czajnik, jakieś właśnie herbatki i kawki, czasem ktoś przyniesie jakieś ciastka i jest to bardzo fajne miejsce.

MK: Czy tam jakieś roślinki są, więc tam też się odbywają Wigilie nasze takie studenckie czy inne jakieś uroczystości okolicznościowe. To też jest takie miejsce do przebywania studentów w czasie przerwy, okienka, czy tam w innych okolicznościach (EABKJ 15216).

W tej siedzibie nastąpiła również kolejna zmiana w kierownictwie, gdyż w 2019 r. dyrektorką Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej została profesor Inga Kuźma.

²⁵ Od 2018 r. Instytut Historii Sztuki.

Ponieważ gmach ten w zdecydowanej części został przeznaczony dla potrzeb Wydziału Filozoficzno-Historycznego²⁶ jest duże prawdopodobieństwo, że etnologia przez długie lata nie będzie musiała się przeprowadzać. Bo, jak ocenia to miejsce weteran przeprowadzek doktor Marcin Piotrowski, „tu jest znowu taki fajny nastrój” (EABKJ 15173).

Bibliografia

- Baranowski, B., Baranowski, K. (1985). *Pierwsze lata Uniwersytetu Łódzkiego (1945–1949)*. Łódź: Wydawnictwo UŁ.
- Każmierska, K., Waniek, K., Zysiak, A. (2015). *Opowiedzieć Uniwersytet. Łódź akademicka w biografjach wpisanych w losy Uniwersytetu Łódzkiego*. Łódź: Wydawnictwo UŁ.
- Kołodziej, K., Kronenberg, M. (2015). *70 lat Uniwersytetu Łódzkiego w przestrzeni miejskiej Łodzi (1945–2015)*. Łódź: Wydawnictwo UŁ.
- Kopczyńska-Jaworska, B. (2000). *W górach i w mieście*. W: B. Kopczyńska-Jaworska, *Moja droga do nauki* (s. 37–60). Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe.
- Nadolski, A. (1970). *Zarys rozwoju Uniwersytetu Łódzkiego*. W: A. Kłoskowska (red.), *Uniwersytet Łódzki 1945–1970* (s. 11–20). Łódź: PWN Oddział w Łodzi.
- Puś, W. (2020). *Zarys historii Uniwersytetu Łódzkiego 1945–2020*. Łódź: Wydawnictwo UŁ.
- Szczerba, A. (2019). *Dom uczonych. Kamienica przy ul. Uniwersyteckiej 3 w Łodzi w latach 1945–2017*. Łódź: Wydawnictwo UŁ.

Materiały archiwalne

- Archiwum Uniwersytetu Łódzkiego (AUŁ):
- Wywiad – rozmowa doktora Dariusza Klemantowicza, dyrektora Archiwum Uniwersytetu Łódzkiego, z prof. dr hab. Bronisławą Kopczyńską-Jaworską.
- Etnograficzne Archiwum im. Bronisławy Kopczyńskiej-Jaworskiej Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Łódzkiego (EABKJ):
- Działalność naukowa, dydaktyczna i wychowawcza Katedry Etnografii UŁ z dn. 27.04.1971 r.
- EABKJ: 15157, 15158, 15159, 15161, 15162, 15165, 15167, 15168, 15171, 15178, 15181, 15182, 15184, 15187, 15188, 15199, 15204, 15216.

²⁶ Tylko Instytut Historii UŁ i siedziba Dziekanatu Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ mieszczą się w budynku przy ulicy Kamińskiego 27a.

- Ekspertyza techniczna stropu w lokalu przy ul. Piotrkowskiej 48, z dn. 30.XI.1979, KE/529/79.
- Historia Katedry Etnografii UŁ. 1945–1960, z dn. 2.07.1960, L.dz. 80/60.
- Informacje nt. Katedry Etnografii UŁ, z dn. 10.01.1985 r., KE.B/13/85.
- KE/459/81 z dn. 23.XIII.81.
- KE/439/81 do Działu Technicznego z dn. 9.XIII.81.
- Odpowiedź na Kwestionariusz dla Wydziałów Uniwersytetu Łódzkiego, L.dz.38/62, z dn. 28.03.1962.
- Pismo od dyrektora BUŁ w odpowiedzi na pismo z dn. 6.01.1978 KE/10/78 o przyznanie Katedrze Etnografii dodatkowego pomieszczenia, z dn. 10.II.1978, L.dz .B-VI/2-11/78, KE/70/78.
- Potrzeby Katedry Etnografii w dziedzinie personalnej, lokalowej i sprzętu związane z utworzeniem kierunku etnografii, z dn. 21.01.1956, L.dz. 7/56.
- Potrzeby lokalowe katedry Etnografii UŁ., z dn. 25.IV.75.
- Zakład Etnografii UŁ. w latach 1945–1950, L. dz. 43/50.